

Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks

KOKKUVÕTE

2014

Uuring:	Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks
Uuringu autorid:	Kristina Kallas Kristjan Kaldur Kats Kivistik Imre Mürk Kaarin Plaan Triin Pohla Leonardo Ortega Kaido Väljaots (Heiväl Consulting)
Uuringu teostaja:	Balti Uuringute Instituut
Tellija:	Riigikantselei

Uuringu algatasid Siseministerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium ning Justiitsministerium. Uuringu juhtkomisjoni kaudu olid kaasatud ka Haridus- ja Teadusministerium ning Kultuuriministerium. Uuring viidi läbi Riigikantselei tarkade otsuste fondi toel, mida rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist.

Käesoleva töö valmimisse on andnud olulise panuse ka Tellijapoolne uuringu juhtkomisjon, kuhu kuulusid: Birgit Lüüs, Kaisa-Maarja Pärtel, Monika Schmeiman, Piret Potisepp, Ursula Tubli, Liana Roosmaa ja Mari-Liis Sööt.

Balti Uuringute Instituut
Lai 30
51005 Tartu
tel 6999 480
www.ibs.ee

Sissejuhatus

Balti Uuringute Instituut (IBS) viis koostöös HeiVäl Consultinguga läbi uuringu kõrgelt kvalifitseeritud välismaalaste ja välistudengite meelitamise ja kohanemise toetamisest Eestis. Uuringu eesmärgiks oli kaardistada Eestis välismaalastele pakutavad teenused, tuua välja välismaalaste ja neid värbavate organisatsioonide hinnangud teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele, vaadelda viie riigi häid praktikaid välialentide meelitamiseks ja kohanemise toetamiseks ning koostada ettepanekud sisserännet toetava tugisüsteemi kujundamiseks Eestis. Käesolev kokkuvõte toob välja uuringu tulemused uurimisküsimuste lõikes ning põhjalikumalt on analüüs esitatud [täispikas uuringuaruandes](#).

Metoodika

Uuringu metoodika koosnes neljast meetodist:

1. Viidi läbi 39 intervjuud välismaalasi värbavate organisatsioonide esindajatega; 2 fookusgruupiintervjuud välismaalastega Tallinnas ja Tartus kokku 19 osalejaga ning 6 personaalintervjuud välismaalastega Tallinnas, Tartus ja Kohtla-Järvel.
2. Kaardistati Eestis välismaalastele pakutavad tugiteenused ning koondati informatsioon maatriks-tabelisse. Lisaks analüüsiti ka välismaalastele seatud õiguslikke piiranguid ligipääsuks avalikele teenustele ning nende teenuste kättesaadavusele.
3. Eesti olukorra võrdluseks ning teiste riikide headest praktikatest õppimiseks vaadeldi viie riigi - Soome, Taani, Holland, Tšehhi ja Singapuri - sisserände tugisüsteeme, toodi välja head praktikad tugisüsteemide toimimise osas ning kirjeldati edukaid riiklike programme, institutsioonide koostööd ning huvipakkuvaid uuenduslike lahendustega projekte. Lisaks sekundaarallikate analüüsile viidi läbi intervjuud 9 inimesega: 3 Singapurist (1 e-maili teel), 2 Soomest, 2 Taanist ja 2 Hollandist.
4. Uuringu metoodika oluliseks osaks oli ka välismaalaste ja neid värbavate organisatsioonide esindajatega analüüsi tulemuste ja järelduste arutelu ning ettepanekute formuleerimine optimaalseks ja tõhusaks sisserändajate kohanemist toetava tugisüsteemi loomiseks. Selleks viidi uuringu lõpufaasis läbi aruteluseminar, kus arutati läbi ja esitati ettepanekud kuuele suuremale kitsaskohale välismaalaste värbamisel ja nende kohanemise toetamisel Eestis. Aruteluseminaril osales 12 Eestis elavat välismaalast ja 19 välismaalasi värbavat või välismaalastele teenuseid osutavate organisatsioonide esindajat.

I osa: Eesti sisserände tugisüsteem ja välismaalaste kogemused

Milline on Eestis olemasolev migratsiooni tugisüsteem ning kuidas võiksid teiste riikide parimad praktikad olla kohaldatavad Eesti kontekstis?

- *Milliseid praktilisi lahendusi kasutatakse riigile huvipakkuvate gruppide riiki meelitamiseks?*

Akadeemiline sektor – ülikoolid ja teadusasutused - on tulenevalt oma eripäradest võrreldes erasektoriga paremini rahvusvaheliselt võrgustunud ja pikaajase rahvusvahelise koostöö kogemusega.

Välismaalastest teadustöötajateni ja kraadiõppuriteni jõutakse mitmeid teid pidi: kasutades juba olemasolevaid koostöövõrgustikke ja kontakte; osaledes haridusmessidel ning rahvusvahelistes võrgustikes ülikooli tutvustavat materjali ja õppekavasid reklaamides; õppe- ja teadusasutuse kodulehel on informatsioon saadaval vähemalt inglise keeles; tehes koostööd Euroopa haridus- ja teadusvõrgustikega nagu nt EURAXESS võrgustik, kuid ka osaledes teaduse valdkondlikes võrgustikes ja rahvusvahelistes ühisprojektides, osaledes SA Archimedes koordineeritavates *Study in Estonia* (SiE) tegevustes ja panustades välisturundusse. Kõikides ülikoolides on värbamiseks loodud mitu üksust - üldjuhul on olemas nii välisturunduse, rahvusvahelise teaduskoostöö kui välisüliõpilastega tegelevad üksused.

Lisaks ülikoolidele pakuvad Eestis töötamisest või õppimisest huvitatutele kõige enam informatsiooni lähteriigis Eesti saatkonnad ning Politsei- ja Piirivalveamet (PPA). Lähteriigis jagavad potentsiaalsetele Eestisse tulla soovijatele informatsiooni ja tegelevad ka nõustamisega ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), SA Archimedes ja SA Eesti Teadusagentuur. EAS keskendub ettevõtlus- ja töötamisalase informatsiooni jagamisele, SA Archimedes informatsiooni pakkumisele Eestis õppimisest huvitatuile, loodud on välisüliõpilastele mõeldud veebikeskkond [Study in Estonia](#) kaudu, ning SA Eesti Teadusagentuur teadustöö tegemisest huvitatuile peamiselt veebikeskkonna EURAXESS kaudu, kuid loomisel on ka portaal [researchinestonia.ee](#).

Saatkondade roll on viisade ja konsulaarteenuste pakkumise kõrval seni piirdunud peamiselt ülikoolide ning värbamisega ja turundusega laiemalt tegelevate organisatsioonide poolt saadetud infomaterjalide jagamisega saatkonda pöörduvatele huvitatud välismaalastele. Saatkonnad ei ole seni ise aktiivselt Eesti kui töötamise ja õppimise sihtriigi tutvustamisega tegelenud. Samas on saatkondade valmisolek välismaalt välistööjõu värbamises aktiivsemalt osaleda kõrgem, kui seda hetkel kasutatakse.

Käesolevas uuringus läbiviidud intervjuudest ilmnes hinnang, et mõnede eranditega IT sektoris ei ole Eesti erasektori tööandjad siiski valmis veel välistööjõudu palkama. Erasektori tööandjad palkavad välismaalasi kas värbamisfirmasid kasutades teatud piirkondades või muid värbamiskanaleid pidi (sihtotsingud). Märkimisväärne hulk tippspetsialiste saabub erasektorisse ka rahvusvaheliste korporatsioonide sisemiselt karjääripositsioonil liikumise tulemusel.

- *Kuidas on korraldatud erinevad avalikud teenused, et need oleksid kergesti kättesaadavad ka sisserändajatele?*
- *Kas ja millised on avalikud teenused, mis on mõeldud spetsiaalselt sisserändajatele (sh teenused, mida pakutakse enne riiki sisenemist)?*
- *Millised on õiguslikud piirangud (nt ravikindlustus, lasteaiakohad, elamis-õigusega või päritoluriigiga seotud piirangud) sisserändajatele erinevate teenuste pakkumisel? Kas on erisusi EL-i ja kolmandate riikide kodanike vahel?)*

Avalike teenuste osas vaadeldi olulisemaid teenuseid, mis otseselt puudutavad kõrgelt kvalifitseeritud välismaalasi, nagu tervishoiuteenus, üldhariduse ja eelkooli lasteaiateenuse kättesaadavust, aga ka tööturu teenuste ning ettevõtluse alase nõustamise teenuseid. Välismaalaste ligipääs avalikele teenustele ja nende teenuste kättesaadavus on ülevaatlikult esitatud uuringuraporti lisas 1.

Kokkuvõtvalt ei ole Eestis legaalselt resideerivatele välismaalastele seatud õiguslikke piiranguid

tervishoiu, üldhariduse või tööturu teenustele ligipääsul. Küll aga on probleemiks teenuste kättesaadavus, mis on peamiselt tingitud keelebarjäärist. Enamus teenuseid ja nende kohta olev informatsioon on üksnes eesti keeles.

Üldhariduse kättesaadavuse osas võib varasemate uuringute põhjal seoses uussisserändajate lastega välja tuua järgmised kitsaskohad: mõnedes koolides valitseb uussisserändajaid ja nende lapsi tõrjuv hoiak, mistõttu kodulähedane kool ei ole alati sobilik.¹ Kuigi tegemist on üsna üldistava seisukohaga ning koolide valmisolek ja avatus varieerub, on siiski oluline teadvustada vajadust tegeleda koolide valmisolekuga senisest enam vastu võtta välismaalastest lapsi. Lisaks viitab käesolev uuring jätkuvale inglisekeelsete õppekohtade vähesuse probleemile Tallinnas ja Tartus, mis oluliselt takistab välistalentide meelitamist. Lisaks puudub inglise keeles lihtsasti leitav informatsioon Eesti üldharidussüsteemi ja koolide kohta.

Arstiabi kättesaadavuse osas on peamiseks takistuseks info puudumine teenuse kohta inglise keeles. Riikliku ravikindlustuse ja tervishoiuteenuste kohta pakuvad peamiselt infot Haigekassa ja Terviseameti veebilehed. Haigekassa veebilehel on info eesti ja vene keeles, vähemal määral on esitatud infot inglise keeles. Samas on info sageli esitatud keerulises keeles ning mitte välismaalase seisukohalt, kes sageli vajab üleüldise tervishoiuteenuse korralduse kohta selgitusi. Terviseameti veebilehel on info enamjaolt vaid eesti keeles, ka info perearstide kohta ja vabadest kohtadest nimistutes on kättesaadav vaid eesti keeles. Perearsti nõuandetelefonilt 1220 saab meditsiinilist nõu 24 tundi ööpäevas eesti ja vene keeles. Inglise keele valdamise nõuet nõustajatele ei esitata, veebilehel 1220.ee on info vaid eesti keeles. Omavalitsuste kodulehekülgedel on ka reeglina info piirkonna perearstide kohta, kuid sealgi on info vaid eesti keeles. Lahenduseks ei ole siinkohal Haigekassa, Terviseameti ja omavalitsuste lehekülgede tõlkimine inglise keelde. Käesolevas uuringus vaadeldud teiste riikide näitel tuleks välismaalaste jaoks oluline info koondada ühte portaali, mis ühtlasi sisaldaks ka tervishoiusüsteemi selgitus ja linke vajalikele lehekülgedele.

Peamine veebileht, mis koondab infot tööturuteenuste ja –toetuste kohta, on Eesti Töötukassa (ETK) kodulehekülg, lisaks vahendab tööpakkumisi Euroopast EURES veebileht. Suurem osa ETK veebilehel leiduvast infost on kättesaadav ka inglise ja vene keeles. Töötukassa e-teenused (iseteenindusportaal) ja valdav enamus töökuulutusi on kättesaadavad siiski vaid eesti keeles ning spetsiifiliselt välistalentidele suunatud ingliskeelset töövahenduse infoportali Eestis ei eksisteeri.

“Eesti infoühiskonna arengukava 2020” näeb nutikama riigivalitsemise eesmärgi nimel vajalikuks muuta avalike teenuste kasutamine lihtsamaks ja mugavamaks, muuhulgas on eesmärgiks võetud tagada Eesti avalike teenuste kättesaadavus teistest riikidest pärit kasutajatele mitmekeelsust toetavate IKT-lahenduste arendamise ja kasutuselevõtu kaudu. Riigiportaal www.eesti.ee on osa infost kättesaadav ka inglise ja vene keeles, kuid vöörkeeles e-teenuse kasutamisel on esitamiseks täidetav avaldus/taotlus siiski vaid eesti keeles. E-äriregistri ettevõtjaportaal on võimalik ettevõtte registreerimiseks vajalikku kandeavaldust koostada inglise ja eesti keeles, kuid mitte vene keeles.

Kokkuvõtvalt ei eksisteeri õiguslikke piiranguid avalikele teenustele, kuid peamiseks takistuseks on teenuste kohta info või teenuste endi kättesaadavus, mis on omakorda põhjustatud keelebarjäärist.

¹ Kasemets, L.; Asser, H.; Hannust, T.; Rahnu, L. (2013) „Uusimmigrantõpilaste akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek Eesti üldhariduskoolis“, MindPark OÜ, Tallinn, lk 51

Kõikide avalike teenuste info paralleelne tõlkimine inglise ja vene keelde ei ole siiski otstarbekas. Info kättesaadavuse probleemi saab lahendada välismaalastele suunatud keskse infoportaali loomisega.

Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) on esimene riigiasutus lisaks saatkondadele, kellega välismaalane Eestisse elama asumisel kokku puutub. Seetõttu täidab PPA ka omamoodi riigi visiitkaardi rolli nende välismaalaste suhtes, kes lühemaks või pikemaks ajaks Eesti enda elukohaks valinud on. Riigiga asjaajamise üle kerkis uuringu käigus läbiviidud arutlustes pea ainsa küsimusena üles elamislubade taotlemise ja menetlemise protseduur PPA-s. Kaks kolmandikku intervjueeritud välismaalastest ja neid värbavate organisatsioonide esindajatest töid esile erinevat kriitikat seoses elamislubade taotlemise ja menetlemisega PPA-s. Kriitika on enamjaolt seotud informatsiooni puuduliku edastamisega PPA poolt elamisloa taotlejatele: välismaalaste ja neid värbavate organisatsioonide arvates on PPA veebileht keeruliselt üles ehitatud ning teenindussaalne ja ka ametlikus kirjavahetuses välismaalasega kasutatakse valdavalt eesti keelt, mis teeb välismaalase suhtlemise PPA-ga keeruliseks.

Kuigi ei ole mõeldav kõikide teenuste ja kogu info tõlkimine inglise ja vene keelde, on oluline kaaluda spetsiifiliselt välismaalastele suunatud informatsiooni ja teenuste, nagu näiteks elamislubade taotlemine ja menetlusprotsess, inglise ja vene keeles lihtsamini ja kasutajasõbralikumalt kättesaadavaks tegemine. Kaaluma peaks teiste riikide näitel võimalikult suure osa elamislubade taotlemisega seotud tegevustest veebikeskkonda viimist ning illustreerivate graafikute ja interaktiivsete selgituste kasutamist veebilehel.

Hea näitena on rahvusvahelise projekti [EGOPRISE](#) raames ka Eesti jaoks loodud interaktiivne keskkond, mis tutvustab samm-sammult elamislubade taotlemise protsessi.

- *Kuidas on organiseeritud kohanemisprogrammid, tugivõrgustikud ja –teenused sisserändajatele? Millised organisatsioonid neid pakuvad? Milline on teenuste sisu? Millised on tingimused/piirangud teenuste kasutamiseks? Kuidas levitatakse teenuste infot sisserändajateni? Millistest allikatest toimub teenuste rahastamine?*
- *Milliseid teenuseid pakutakse õiguslik-poliitilise, sotsiaal-majandusliku ja kultuurilise kohanemise toetamiseks?*
- *Kas ja milliseid sihtgrupipõhiseid kohanemis- või tugiteenuseid pakutakse näiteks välisüliõpilastele (magistrandid ja doktorandid), teadlastele, loome-inimestele ja tippspetsialistidele ning nende perekondadele?*
- *Milliseid erinevaid lahendusi kasutatakse kohanemisprogrammide, tugiteenuste ja laiemalt avalike teenuste pakkumisel (infotehnoloogilised võimalused, tugiisikud) ja mis on erinevate lahenduste plussid ja miinused?*
- *Milliseid olemasolevaid positiivsete tulemustega kindla sihtrühma põhiseid lahendusi oleks võimalik teistele sihtrühmadele laiendada.*

Alates 2009. aastast pakub Eesti riik välismaalase kohanemisele kaasa aitamiseks

kohanemisprogrammi ja tugiisikuteenust.² Kohanemisprogramm koosneb keeleõppest (A2 või B1 tasemeni), Eesti elu ja ühiskonda tutvustavatest loengutest ja ekskursioonidest ning riigi poolt pakutavate teenuste tutvustamisest. 2012. aasta augustist kuni 2013. aasta lõpuni viis Johannes Mihkelsoni Keskus läbi tugiisiku teenuse programmi, mille raames pakuti tugiisikuteenust vähem kui kolm aastat Eestisse elama saabunud kolmandate riikide kodanikest uussisserändajatele.

Käesolev uuring näitas, et info kohanemisprogrammi ja tugiisiku teenuse kohta ei ole sihtrühmani piisaval määral jõudnud. Uuringus osalenud välismaalaste ja neid värbavate organisatsioonide esindajate teadlikkus kohanemisprogrammist oli väga madal. Vaid alla kolmandiku välismaalasi värbavate organisatsioonide esindajatest oli teadlik programmi olemasolust, selle sisust või sellest, kellele programm suunatud on, samas kui intervjueeritud välismaalastest ei olnud keegi kohanemisprogrammis osalenud. Põhjuseks võib olla asjaolu, et kohanemisprogramm ei ole olnud suunatud kõrgelt kvalifitseeritud välismaalastele. Mitmel juhul leidsid välismaalasi värbavad organisatsioonid, et riigi poolt pakutud kohanemisprogramm on suures osas täpselt sama, mida asutused ise oma välispäritolu töötajatele või välistudengitele eesti kultuuri tutvustavate kursuste näol pakuvad.

Kohanemisprogramme ja tugiisikuteenust on seni pakutud projektipõhiselt ning neid on rahastatud EL vahenditest ja riigieelarves. Projektipõhisus on piiranud nii teenuste jätkusuutlikkust, kui ka teatud määral teenuste kvaliteeti. Projektipõhisus ei soodusta pikaajaliste investeeringute tegemist näiteks teenuse kvaliteedi või kliendisuhete arendamiseks, mistõttu ühe põhjusena on ka selle tõttu teenuse ulatus sihtrühma hulgas jäänud tagasihoidlikuks.

Välismaalaste kohanemise toetamine on Eestis täna suures osas tööandjate, sealhulgas tudengeid vastuvõtivate ülikoolide kanda. Seetõttu sõltub pakutavate tugiteenuste sisu, vorm ja ulatus suurel määral välismaalase Eestisse kutsunud asutusest. Ülikoolid, vabaihendused ja erasektori tööandjad osutavad välismaalastele abi nii riiki kolimisel, dokumentide vormistamisel, nõustamisel, keele õppimisel, sotsiaalse võrgustiku arendamisel, pereliikmetega seotud kohanemisprobleemide lahendamisel kui ka üldisemal kohanemisel. Samal ajal on viimastel aastatel on turule tulnud äriettevõtted, kes on kujundanud välja spetsiaalsed teenused toetamaks välismaalast Eestisse elama asumisel. Teenuste eest tasub peamiselt tööandja.

Välisüliõpilastele pakuvad ülikoolid akadeemilise õppe raames eesti keele kursuseid. Mujal töötavad välismaalased toovad aga ühe kitsaskohana välja, et inglise keele baasil pakutavaid kursuseid on vähe ning eriti vähe on edasijõudnutele (alates tasemest B1) pakutavaid kursuseid. Väljaspool ülikooli eksisteerivad eesti keele õppe võimalused toimivad nõudluse põhimõttel – erasektor pakub kursuseid juhul, kui on nõudlus või riigi vastav tellimus. Nõudlusel toimival keeleõppe süsteemil on aga mitmeid puudujääke, mis ka intervjuudest välismaalastega esile kerkisid. MISA on eesti keele õpet välismaalastele toetanud mitmel moel, samas suurem osa kõrgelt kvalifitseeritud välismaalastest ei ole kursis erinevate eesti keele õppe võimalustega. Teiste riikide näitel tuleks kaaluda tasuta ja lihtsasti

² Tasuta kohanemisprogramm kolmandatest riikidest pärit uusimmigrantidele töötati välja koostöös Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie Inimesed (MISA) ja Tallinna Ülikooliga, projekti rahastati Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fondist ja Kultuuriministeriumist.

kättesaadavate algtaseme keelekursuste pakkumist kõikidele välismaalastele, kes keeleõppest huvitatud on.

Nii nagu kohanemisprogramme, nii ka teisi spetsiifiliselt välismaalastele suunatud teenuseid finantseeritakse suures osas projektipõhiselt EL vahenditest. See seab mitmeid piiranguid nii teenuste sisule, ulatusele kui ka mõjule. Kuna rahastamisallikana on kasutatud EL integratsioonifondi rahasid, on projekti tegevused piirdunud vaid kolmandate riikide kodanikega. Ka on rõhk pigem pikemaajalisemalt Eestisse elama tulnud uussisserändajatel ja ükski teenus pole suunatud näiteks spetsiifiliselt tippspetsialistidega kaasa tulnud pereliikmetele.

- *Millised on Eestisse töötamise või õppimise eesmärgil sisserännanute peamised takistused tööturule ja haridussüsteemi sisenemisel ja seal kohanemisel, kuid ka laiemal ühiskonnas kohanemisel (arstiabi, lastehoid, koolikohustus, maksuamet, avalike e-teenuste kasutamine) olemasolevate tugiteenuste ja teiste avalike teenuste kontekstis.*
- *Millised piirangud või takistusi on esinenud Eesti tööandjatel, ülikoolidel jt sidusgruppidel sisserändajatele teenuste pakkumisel või nende tööle/õppima asumisel?*

Kuigi olulisemate avalike teenuste kasutamisele Eestis välismaalastele olulised piirangud puuduvad, on oluliseks puuduseks nii Eesti kohta üldiselt kui ka avalike teenuste kohta vajaliku informatsiooni vähene kättesaadavus välismaalastele, kes ei oska piisavalt hästi eesti keelt.

Eestisse tulemata jätmise olulisemad põhjused on kahte liiki:

1. Kolmandate riikide kodanikel on takistuseks suur aja- ja ressursikulude viisa või elamisloa taotlemisel. Kolmandate riikide kodanike jaoks viisa ja elamisloa taotlemine aja- ja ressursikulukas, mille peamiseks põhjuseks on Eesti konsulaaresinduste hõre võrgustik (eriti Aasias, aga ka Aafrikas ja Ladina-Ameerikas), mistõttu võib viisa saamine nõuda mitmekordset reisimist lähimasse esindusse, mis võib olla väga kulukas.
2. Perega välismaalastel kerkivad sageli elukaaslaste ja lastega seotud lisatahistused. Näiteks on kolmandate riikide kodanike perekondade Eestisse kolimine juba seaduses sätestatud reeglite järgi keeruline ning selle tulemusel jätavad mitmed töötajad Eestisse tulemata. Eriti keeruline on abikaasale/elukaaslasele elamisloa saamine olnud juhtudel, kui inimesed ei ole omavahel ametlikult abielus. Takistuseks nii Eestisse tulemisel kui siia jäämisel on ka asjaolu, et abikaasadele/elukaaslastele on raske leida erialast rakendust, kuna Eesti tööturg on väike ja sobilikke vabu töökohti (eriti inglisekeelseid) vähe. Ka laste võimalus alustada või jätkata haridusteed on piiratud. On rõhutatud nii inglisekeelsete lasteaia- ja koolikohtade vähesust kui ka nende kõrget maksumust.

Mõnevõrra spetsiifilisemaks kitsaskohaks on välistudengite tööturule sisenemine. 2013. aastal jõustunud Välismaalaste seaduse muudatuste alusel on võimalik õpingud lõpetanud välismaalasel jääda Eestisse kuueks kuuks pärast õpingute lõpetamist töötamise eesmärgil, kuid töökoha leidmise muudab keeruliseks puudulik eesti keele oskus, vähesed teadmised Eesti tööturu toimimisest, praktikakohtade vähesus ning Eesti tööandjate vähene huvi välismaalaste vastu.

Lisaks võib takistustena välja tuua kohaliku elanikkonna suletuse ja esialgse umbusu välismaalaste suhtes. Eestlaste kohati tõrjuvana tajutav hoiak on tugevamini tajutav pererändega tulijate jaoks, kus abikaasad/elukaslastel ja lastel on raske sulanduda ühiskonda.

- *Millised on Eestisse sisserännanute ja nende pereliikmete kogemused Eesti tööandjate, ülikoolide ja sidusgruppidega migratsiooni tugisüsteemi kontekstis ning millised on uussisserändajate hinnangud erinevate sidusgruppide poolt pakutavate teenuste valikule, kättesaadavusele ja kvaliteedile?*

Üldjoontes on kogemused olnud positiivsed, mida näitavad ka kõrged rahulolupunktid, mille Tallinn ja Tartu said välismaalastelt EXPAT projekti küsitluses.³ Eestisse sisserännanud välismaalased on üldiselt teenuste (tervishoid, haridus, elukoht, transport, e-teenused) kvaliteediga rahul. Rahul ei olda sarnaselt kohalikele elanikele lasteaiakohtade puudusega ning (sobiva hinnaga) kohtade puudumisega inglisekeelsetes üldhariduskoolides ning lasteaedades. Kõiki avalikke teenuseid puudutav läbiv probleem on aga juba eelnevalt mainitud inglisekeelse informatsiooni vähene kättesaadavus ja selgituste ebapiisavus või lünklikkus.

Eraldiseisva teemana toodi intervjuudes nii ettevõtete/ülikoolide kui ka välismaalaste endiga välja mitmeid kitsaskohti eesti keele õppe praeguses korralduses välismaalastele, millest olulisemana mainiti inglise keele baasil pakutavate kursuste, eelkõige edasijõudnutele (alates tasemest B1) pakutavate kursuste vähesust. Ka ei olda rahul keeleõppe vormide (suured kursuste õppegrupid) ning meetoditega (õpitakse tasemetesti tegemist). Nagu kõikide avalike teenuste puhul nii oli ka keeleõppe võimaluste osas peamine kriitika suunatud informatsiooni puudumisele keeleõppe võimaluste kohta. Keeltekoollide poolt pakutavate kursuste kvaliteet on kõikuv, pole piisavalt atraktiivne keeleõppe motivatsiooni tekkeks ning usaldusväärset infot saada on raske ja aeganõudev.

- *Millised on Eesti tööandjate, ülikoolide ja sidusgruppide kogemused (milliseid teenuseid on sihtrühmale pakutud, millised on olnud teenuse pakkumise eripärad, millised probleemid on esinenud jne) sisserändajatega ning nende vajadustega kohanemisel?*

Enamik uuringus osalenud erasektori tööandjatest ja ülikoolidest pakuvad ise kohanemist toetavaid teenuseid välismaalastele, alates abist riiki kolimisel, dokumentide vormistamisel, nõustamisel, elukoha leidmisel, keele õppimisel, sotsiaalse võrgustiku arendamisel ning pereliikmetega seotud kohanemisprobleemide lahendamisel. Ettevõttes tegeleb välismaalastega seotud küsimustega üldjuhul üks inimene personaliosakonnast või on välismaalaste kohanemise toetamiseks palgatud eraldi inimene. Ülikoolides õppivatele või töötavatele välismaalastele on loodud tugisüsteem välisüliõpilaste talituste ning personaliosakondade näol ja lisaks on ülikoolides võimalus saada täiendavat personaalset tuge selleks vastava koolituse saanud (vabatahtlikult) tugiisikult ehk tuutorilt. Üldiselt hindasid nii ülikoolide kui ettevõtete esindajad enda pakutud abi kohanemisel piisavaks ja tugisüsteemi hästi toimivaks.

Üldjuhul on tööandjad ja ülikoolid rahul olukorraga, kus suure osa tugiteenustest osutavad välismaalasi värbavad organisatsioonid ise. Siiski soovitakse, et riik ja kohalik omavalitsus toetaksid kohanemist avalike teenuste parema kättesaadavusega ning välismaalaste keele- ja kultuuriõppeks

³ [EXPAT – Innovative Services for International Talents.](#)

võimaluste loomisega. Riigilt oodatakse ka elamislubade taotlemise protsessi lihtsustamist, mis vähendaks välismaalase värbamisega seotud kulusid. Üsna üksmeelselt leidsid tööandjad ja ülikoolid, et peamiselt tuntakse puudust kokkukoondatud ja välismaalase jaoks mugandatud infokeskkonnast.

- *Kuidas on kaasatud era ja kolmas sektor sisserändajatele mõeldud teenuste pakkumisse? Kuidas on roll ja vastutus jaotunud erinevate sektorite vahel?*

Heal tasemel koordineeritud tugiteenuste parandamiseks välismaalastele on lisaks teenuste kvaliteedi tõstmisele ja informatsiooni kättesaadavamaks tegemisele vajalik institutsionaalne koostöö akadeemilise sektori, erasektori, riigi ja kohalike omavalitsuste vahel.

Analüüsisist joonistus välja kolm peamist klastrit, kus igaühes asuvatel institutsioonidel on välja kujunenud omaenda suhtlusvõrgustikud: ülikoolid ja akadeemilist koostööd edendavate organisatsioonide koostöövõrgustik; ettevõtted ja ettevõtete katuseorganisatsioonide koostöövõrgustik; ning riigiasutused.

Ülikoolid tegutsevad aktiivselt väljastpoolt Eestit välisüliõpilaste ja –teadlaste värbamisega, milles nad kasutavad aktiivselt nii Eesti välisesinduste abi, rahvusvahelisi akadeemilisi koostöövõrgustikke ning osalevad kõrghariduse messidel. Ülikoolide esindajad suhtlevad Eesti konsulaarteenistustega seoses viisade ja elamislubade menetlemisega ning saatkonnad abistavad ülikoole lisaks ka infomaterjalide jagamisel ning ürituste korraldamisel. Siseriiklik koostöö välistöötajate ja välistudengite värbamisel ja tugiteenuste pakkumisel toimub regulaarselt kolme akadeemilist koostööd edendava organisatsiooni kaudu, kelle poolt pakutavaid teenuseid ülikoolid aktiivselt kasutavad: SA Archimedes ning selle kõrghariduse arenduskeskuse osakonna mobiilsusbüroo poolt koordineeritud *Study in Estonia* koostööprojekti kaudu, EURAXESS võrgustiku kaudu ning Eesti Teadusagentuuri (ETAG) kaudu populariseerivad ülikoolid oma teadusetööd rahvusvahelisel tasandil.

Erinevalt ülikoolidest teevad ettevõtted oluliselt vähem koostööd Eesti välisesindustega välistööjõu värbamisel. Reeglina suheldakse välisesindustega tehnilistes küsimustes seoses elamislubade ja viisade taotlemisega ning harvemad on juhtumid, kui pöördatakse välisesinduste poole koostöö sooviga värbamise küsimustes. Välistööjõu värbamisel teevad ettevõtted koostööd ka riigiasutustega ning ettevõtjate katuseorganisatsioonidega. Kuigi katuseorganisatsioonid ise kirjeldavad intervjuudes oma saavutusena mitmetahulise koostöövõrgustiku koordineerimist eri valdkondade ettevõtete vahel, ei maini ettevõtjad ise siiski katuseorganisatsioone asutustena, kellega toimuks väga aktiivne ja regulaarne koostöö kõrgelt kvalifitseeritud välistööjõu värbamisel ja teenuste pakkumisel. Uuringust joonistus välja vajadus suurendada ettevõtluse katusorganisatsioonide suutlikkust koondada ning esindada oma liikmete huve ning võimendada organisatsioone koostöövõrgustike loomiseks ja juhtimiseks.

Kohalike omavalitsuste koostöö ülikoolide, ettevõtjate ja riigiasutustega välismaalaste kohanemise toetamisel on pigem puudulik. Valdava enamuse intervjuueeritute hinnangul on KOV roll passiivne või siis sootuks olematu. Kuna KOV-ide ülesandeks on avalike teenuste pakkumine kohalikul tasandil, on neil oluline roll välismaalaste kohanemise toetamisel ning rolli arendamist tuleb toetada.

Riik on finantseerinud välismaalastele suunatud kohanemisteenusid läbi projektikonkursside ja

hangete, kus elluviijateks on olnud nii ülikoolid, ettevõtted kui kodanikuühendused. Samas on koostöö nende teenuste osutamisel jäänud pigem tellija ja teostaja vormi ning ei ole ulatunud kaugemale projektiperioodist. Eestis pole välja kujunenud koostöövõrgustike erinevate institutsioonide vahel, kes toetavad välismaalaste kohanemist ning pakuvad nii sihitud kui avalikke teenuseid.

- *Millised on sisserännanute kokkupuuted vaenu, diskrimineerimise ja vihakõnega?*
- *Mida peavad sisserändajad vaenuks ja vihakõneks (millised väljendid, sõnad, žestid, sümbolid, pildid või tegevused kuuluvad vihakõne ja vaenu hulka) ja kust läheb nende arvates piir avaliku ja seega ühiskonda ohustava tegevuse ning eraviisilise tegevuse vahel, kus sellist ohtu ei ole?*
- *Millises vormis (tajutavad eelarvamused, füüsiline vägivald, vaimne vägivald) ning milliste teenuste puhul (tervishoid, haridus, õiguskaitse) nimetatud avalduvad või on avaldunud?*

Vihakõne levimine võib saada muuhulgas takistuseks edukale välistalentide ligimeelitamisele ning nende Eestis hoidmisele, kuid vihakõne esinemissagedust on Eestis vähe uuritud. Käesolevas uuringus küsitletud tööandjatest tunnistas suur osa, et ei ole teadlik sellest, mida vihakõne endast täpsemalt kujutab, s.t. millistes olukordades võib juhtumit pidada vihakõneks. Kuigi on üldiselt teadvustatud, et välismaalased võivad kogeda enda suunal vihakõnet või sallimatust, siis reaalse juhtumite lahendamiseks on tööandjad jäänud kõrvale. Ka ei ole tööandjad ja ülikoolid seni teadlikult võtnud endale rolli olla vihakõne ja üldise sallimatuse vastu eestkõnelejad ning tegeleda proaktiivselt nende küsimustega.

Intervjueeritud välismaalased ise leidsid, et üldjuhul ning teiste riikidega võrreldes on Eesti ühiskond välismaalastele avatud ning sallimatuse ilmingud on peamiselt põhjustatud kohalike vähesest varasemast kokkupuutest välismaalastega. Vihakõnega on välismaalased aga ise või sõprade kaudu kokku puutunud märgatavalt rohkem kui intervjueeritud välismaalasi värbavate organisatsioonide esindajad arvasid. Intervjueeritud välismaalased defineerisid vihakõne kui solvavat või ründavat väljaütlemist inimese kohta tema etnilise või rassilise kuuluvuse alusel. Ootuspäraselt olid vihakõne või sallimatusega kokku puutunud kõige enam tumeda nahavärviga välismaalased. Fookusgruppiintervjuudes selgus, et välismaalaste vastu suunatud vihakõne ning sallimatus häirib ka neid, kes ise selle ohvriks langenud ei ole. Näiteid, mida välismaalased vihakõnest rääkides tõid, puudutasid valdavalt sallimatust ja kohati ka agressiivsest käitumisest välismaalaste suhtes. Kõik näited toodi eranditult avalikus ruumis toimunud juhtumitest (tänaval, ühistranspordis). Näiteid rassismist, sallimatusest, diskrimineerimisest või vihakõnest teenuste osutamisel ei toodud ühtegi. Kuna tegemist on aga vaid ühe spetsiifilise rühma uussisserändajate kogemuse kaardistamisega, on vajadus antud valdkonna senisest põhjalikumaks uurimiseks.

II osa: Teiste riikide parimad praktikad

Millised on teiste riikide kõrgelt kvalifitseeritud tööjõule ja välisüliõpilastele suunatud migratsiooni tugisüsteemide parimad praktikad?

Uuringus valiti analüüsiks välja viis riiki – neli Euroopa riiki Soome, Taani, Holland ja Tšehhi Vabariik ning lisaks Singapur. Riikide valikul võeti aluseks nii riigi majanduse konkurentsivõime,

sisserände reguleerituse aste, välistööjõu värbamise strateegiad (proaktiivne versus passiivne strateegia, või strateegia puudumine) ning riigi rändepoliitika ajalugu.

Välistalentide meelitamine

- *Milliseid praktilisi lahendusi kasutatakse riigile huvipakkuvate gruppide riiki meelitamiseks?*

Vaadeldavatest riikidest rakendasid kõik, v.a. Tšehhi Vabariik, erinevaid välistalentide meelitamise meetmeid ja programme. Kõige pikemaajalisem ja mahukam talentide meelitamise süsteem on loodud Singapuril läbi *Contact Singapore* agentuuri. Tšehhi Vabariik on seni enim tähelepanu pööranud oma kodanike tagasirände soodustamisele ning juba riigis töötavate või õppivate välismaalaste riigis hoidmisele.

Soomes on innovatsioonikeskus [TEKES](#) koostöös majandus-, välis- ja haridusministeeriumiga loonud ühise programmi *Team Finland*, mida viivad peamiselt ellu TEKESe välisesindused. Programmi raames on välisriikides moodustatud 70 üksust, millega on võrgustatud erinevates maailma piirkondades tegutsevad Soome organisatsioonid. Koostöös tehakse tugevat turundus- ja kommunikatsioonitööd tutvustamaks Soomet kui atraktiivset sihtriiki ning meelitamaks Soome ettevõtjaid ja investoreid Aasiast, USA-st, Lääne-Ameerikast jm. TEKES käivitas koos Soome Teaduste akadeemiaga 2006. a. välistalentide programmi [FiDiPro](#), mille eesmärk on maailma tipptasemel teadus- ja arendustöötajate meelitamine töötama Soome. Ettevõtted ning teadus- ja arendusasutused saavad rahastada (~85-95% ulatuses) välisriigist kaasatud teadustöötaja teadusprojektis osalemise kulu, töötasud (3-5 a. perioodiks) ja töötaja riiki kolimisega seotud kulud.

Singapuris on välistööjõu meelitamise ning kohanemise toetamise eesmärgil loodud agentuur [Contact Singapore](#). Agentuuril on oma esindused Euroopas, USA-s, Austraalias, Hiinas ning mujal Aasias (India, Lõuna-Korea) ning on loonud rida programme, mille raames korraldatakse sihtriikides riigi ja ettevõtjate koostöös messe ja töötamise- ning õppimisvõimalusi tutvustavaid teavitussüritusi. Näiteks programm *Careers@Singapore*, mis korraldab sihtriikides üritusi, kus tuuakse kokku Singapuris tegutsevad tööandjad eelismajandusharudest ja välismaised talendid ning tudengid, kes on huvitatud nendes majandusharudes töötamisest. *Experience@Singapore* programmi eesmärgiks on jällegi tudengitele ja kraadiõppuritele maailma tippülikoolidest tutvustada Singapuri riiki. Tudengeid viiakse ekskursioonidele Singapuri, korraldatakse kohtumisi juhtivate ettevõtete tippjuhtidega ning tutvustatakse saareriigi eluolu. *Insights@Singapore* kutsub oma ala liidreid erinevates majandusharudest esinema jagamaks oma teadmisi ja ekspertiisi potentsiaalsete töötajate ja tudengitega *insights@singapore* üritustel. Lisaks kasutab Singapur talentide sisserände soodustamiseks ka maksupoliitikat, kus lähtuvalt majandusvaldkonnast ja sissetuleku tasemest on Singapuris asuval tööandjal õigus tulumaksuvabastusele välismaalase värbamise ja kolimisega seonduvate tõendatud kulude osas.⁴

Taani Teaduse-, innovatsiooni- ja kõrghariduse ministeerium käivitas koostöös välisministeeriumiga 2011. aastal programmi *Top Talent in China and Brazil*, eesmärgiga turunduskampaaniatega meelitada ja värvata Taani ülikoolidesse silmapaistvalt võimekaid välistudengeid tehnilistele erialadele nagu

⁴ [Tax deductions for recruitment of overseas talent](#). Ministry of Manpower, Singapore Government.

teadus, tehnoloogiad, inseneriteadused, matemaatika. Programmi osapoolteks on Taani ülikoolid, ettevõtted ja innovatsioonikeskused neis riikides. *Top Talent* kujutab endast infoportaali, kus peamine rõhk on seatud õppimis- ja töövõimaluste tutvustamisele Taanis. *Top Talent* programm ja *Work in Denmark* keskuse avamine Indias on osa laiemast Taani turundamisest ja koostöövõimaluste otsimisest välismaal, mida kureerib välisministeerium koostöös haridusministeeriumiga. Nende koostöös on loodud 6 füüsilist innovatsioonikeskust üle maailma (India, Saksamaa, USA, Brasiilia, Hiina, Lõuna-Korea), mis viivad läbi erinevaid kampaaniaid Taani tutvustamiseks välismaal (õppimis- ja töövõimalused), aitavad edendada ettevõtete koostöösuhteid ning tuua riiki välisinvesteeringuid.

Hollandis, nii nagu paljudes teistes uuritud riikides ja ka Eestis on välistudengite riiki meelitamiseks loodud kõrghariduse rahvusvahelistumise agentuuri (NUFFIC) teenuskeskus [Study in Holland](#) (SiH). SiH veebilehel on olemas kogu info välistudengile Hollandi kõrgharidussüsteemist, õppevõimalustest, stipendiumiprogrammidest jmt. Lisaks sellele osaleb SiH välismessidel tutvustades aktiivselt Hollandit kui atraktiivset kõrghariduse omandamist ning kõrgetasemelist teadustööd pakkuvat sihtriiki. NUFFIC haldab 11 välisriigis asuvat SiH füüsilist esindust. SiH tegevust sihtriikides toetab teavitustegevusega ka majandusministeeriumi haldusalas olev Hollandi välisinvesteeringute agentuuri ([Foreign Investment Agency](#)) võrgustik, kellel on üle paarikümne välisesinduse välisriikides.

Talendid koju!

Kõik vaadeldavad riigid pööravad talendipoliitikas tähelepanu ka oma kodanikest talentide tagasimeelitamisele. Nii näiteks on Contact Singapore üheks ülesandeks ka välis-singapurlaste diasporaa hoidmine ja tagasimeelitamise tegevuste läbiviimine riikides, kus väljarännanud elavad. Tšehhi rakendab programmi Navrat, mis on suunatud teadus- ja arendustöötajate tagasimeelitamisele. Oma rändepoliitikate strateegiates on oma kodanikest talentide tagasimeelitamisele tähelepanu pööranud ka Holland ja Taani.

Avalikud teenused

- *Kuidas on korraldatud erinevad avalikud teenused, et need oleksid kergesti kättesaadavad ka sisserändajatele?*
- *Kas ja millised on avalikud teenused, mis on mõeldud spetsiaalselt sisserändajatele (sh teenused, mida pakutakse enne riiki sisenemist)?*
- *Millised on õiguslikud piirangud (nt ravikindlustus, lasteaiakohad, elamisõigusega või päritoluriigiga seotud piirangud) sisserändajatele erinevate teenuste pakkumisel? (Kas on erisusi EL-i ja kolmandate riikide kodanike vahel?)*

Arstiabi

Soomes, Hollandis ja Tšehhis on sätestatud reeglid, mis võimaldavad välismaalasel saada meditsiiniabi ka oma emakeeles või siis talle arusaadavas keeles (vt täpsemalt täispikas uuringuaruandes). **Soomes** on sätestatud, et patsiendi emakeelt ja kultuuri tuleb teenuste pakkumisel võtta arvesse niipalju kui võimalik. Siiski on probleemiks tõlketeenuse puudumine, mis on peamiselt tingitud

rahaliste ressursside piiratusel. **Tšehhis** on nõue, et haigla peab 24 tunni jooksul tagama kohaliku keelt mitterääkivale inimesele tõlgi. Samas on uuringud ka Tšehhis näidanud, et tegelikkuses on tõlke vähe ning uuringus osalenud kinnitasid, et seesugune teenus on puudulikult organiseeritud. **Hollandis** on seadusega kehtestatud, et meditsiinitöötajad on kohustatud patsiendiga suhtlema sellises keeles ja viisil, mis on patsiendile arusaadav ning seega on arusaadava suhtlemise tagamine tervishoiueksperti ülesanne. Võib tugineda ka tõlketeenustele, mille puhul tuleb tähelepanu pöörata konfidentsiaalsusele ja tõlgi erapooletusele. Enamikul juhtudel toimuvad seesugused tõlked telefoni vahendusel. Tõlkekulud katab Tervishoiuministeerium või Justiitsministeerium. Ühe lahendina keele- ja kultuuribarjääri ennetamiseks kasutab Holland lähenemist, kus meditsiiniastutustesse palgatakse rahvusvähemuste esindajaid. Lisaks toimivad sellised isikud informatsiooni jagajate ja vahendajatena.

Väärt idee!

Hollandis on edukaks osutunud ka lähenemine, kus keeleliste vähemuste kogukondades on välja koolitatud isikuid, kes on pädevad meditsiinalast informatsiooni jagama ning nõustamisega tegelema. Sellistel isikutel on eelis kultuuriliselt tundlike terviseprobleemidega tegelemisel, lisaks omavad nad tähtsat rolli ennetustegevustes.

Probleemidena on pea kõikide riikide puhul välja toodud info puudulikkust kättesaadavust meditsiiniteenuste kohta mõnes muus keeles kui riigikeeles. Informatsioon meditsiiniastutuste lahtiolekuaegade, asukoha, teenuste ning kontaktide kohta on peamiselt internetis, kuid uuringud on näidanud, et infot ei osata leida ning informatsioon on üksnes kohalikus keeles. Taanis tuuakse kriitikana välja, et uussisserändajatele ei pakuta riikliku tervisekomitee poolt vajalikku informatsiooni tervishoiuteenuste ega –süsteemi kohta. Seetõttu liigub informatsioon kas sõprade, sugulaste või keeltekoollide vahendusel, ning seetõttu ei pruugi informatsioon aga alati olla korrektne. Ilmestavaks näiteks informatsiooni halva kättesaadavuse kohta on ka see, et sageli pöörduvad välismaalased esmaabisse just seetõttu, et nad ei tea, kuhu mujale nad peaksid pöörduma (välja toodud Taani, Tšehhi ja Soome puhul uuringutes).

Lastehoiuteenused

Soomes on seadusega sätestatud, et sisserännanute lapsed peavad lasteaedades olema toetatud kodukeele ja –kultuuriga, mistõttu tuleb kaasata lastega tegelemisel teisest rahvusest inimesi. Tegelikkuses on selle nõude täitmisel siiski probleeme. Nõutud on ka pooleaastane eelkooli läbimine kuni kuueaastastele, mis aitab lastel paremini Soome ühiskonda ja keelekeskkonda sulanduda (vt täpsemalt uuringu lõpparuandest).

Hollandis on lapsehoiuteenused ühed Euroopa kallimad. Põhjuseks on üsnagi erandlik süsteem, kus lapsevanem tasub lasteaiateenuse eest ise, kuid riik kompenseerib osa kuludest maksutagastusega. Välismaalastele maksude haldamiseks on loodud veebiportaal [Blue Umbrella](#), mis pakub maksude alast nõustamisteenust, pakub ühtlasi ka nõustamist lastehoiuteenuste osas.

Taanis nõutakse kõigi kakskeelsetele lastele taani keele õpetamist, mis toimub lastehoius. Kui last ei ole mingil põhjusel võimalik lasteaeda panna, tagatakse keeleõpe vähemalt 15 tunni ulatuses nädalas sellel aastal kui laps saab 4-aastaseks. Siiski puudutab see meede vaid neid lapsi, kes on Taani elama asunud püsivamalt. Informatsiooni ning ka otsest abi lasteaiakoha leidmisel pakub *International Citizen Service*, millel on info- ja nõustamiskeskused neljas suuremas Taani piirkonnas.

Võrreldes Soome, Hollandi ja Taaniga on Tšehhi olukord pigem sarnane Eestile, ning Singapuri lastehoiusüsteem on erapakumisel tuginev, mida subsideeritakse riigi poolt ainult Singapuri kodanikele või osalisel määral ka alalistele elanikele.

Üldharidus

Kõigis vaadeldud neljas riigis (v.a. Singapur) on üldhariduskoolides loodud toetusmeetmed välispäritolu õpilastele toetamiseks. Siiski enamusel juhtudel puudutavad toetusmeetmed uussisserändajatest lapsi, näiteks pagulaslapsi. Kõrgelt kvalifitseeritud sisserändajad, kes on üsna mobiilsed, kasutavad võrreldes teiste sisserändajatega ka enam rahvusvaheliste koolide ja inglisekeelse õppega koolide teenuseid. Soomes tegutseb 8, Hollandis ligi 15, Tšehhis 7 inglisekeelse õppega kooli. Taanis pakub alg- ja põhiharidust inglise keele baasil pea 20 õppeasutust, lisaks mõned, kus õpe toimub mõnes teises võõrkeeles (vt pikemalt uuringu lõpparuandes).

Info üldharidussüsteemi ja koolide kohta on vaadeldud riikides kättesaadav mitmes erinevas keeles nii infomaterjalidena kui ka infoportaalides. Taanis pakuvad suuremad kohalikud omavalitsused informatsiooni mitmes sisserändajate hulgas levinumates keeltes. *Suomi.fi* leheküljel pakub laiaulatuslikku informatsiooni õppimisvõimaluste, sh üldhariduse kohta Soomes ka inglise keeles. Hollandis on rahvusvahelised koolid koondanud info kokku ühte [infoportali](#).

Kohanemisprogrammid ja keeleõpe

- *Kuidas on organiseeritud kohanemisprogrammid, tugivõrgustikud ja -teenused sisserändajatele? Millised organisatsioonid neid pakuvad? Milline on teenuste sisu? Millised on tingimused/piirangud teenuste kasutamiseks? Kuidas levitatakse teenuste infot uussisserändajateni? Millistest allikatest toimub teenuste rahastamine?*

Viiest vaadeldud riigist kahes - **Soomes ja Taanis** - on välja töötatud spetsiaalselt välismaalastele mõeldud kohanemisprogrammid. Mõlemas riigis luuakse välismaalastele individuaalne kohanemisplaan, milles kombineeritakse lähtuvalt välismaalase kohanemisvajadusest erinevaid kursuseid. Kursustena pakutakse nii keeleõpet, kutsehariduse omandamise võimalust (Soome), tööpraktikat kui ka loenguid kultuurist ja ühiskonnast. Soomes eelneb kohanemisplaani loomisele esialgne hindamine (*alkukartoitus*), mis toimub kohalikus omavalitsuses ning mille käigus kogutakse andmeid sisserändaja hariduse, töökogemuse ja keeleoskuse kohta, et hinnata kohanemist toetavate teenuste ning individuaalse kohanemisplaani koostamise vajadust. Nii Taanis kui Soomes on kohanemisprogrammide elluviimisel suur roll kohalikul omavalitsusel, kes teeb seda riigi rahalisel toel.

Hollandis ei ole loodud kohanemisprogramme, kuid teatud grupile välismaalastele (perega taasühinejad ja rahvusvahelise kaitse saajad) on seatud nn. integratsioonikohustus, mis sisaldab endas kohustust saavutada teataval määral keeleoskus ja omandada teadmised ühiskonnast. Sisserändajate

toetamiseks on riik töötanud välja ettevalmistuspaketi – 18 keeles välja antud materjalide pakett iseseisvaks õppimiseks enne päritoluriigis sooritatava eksami läbimist. Infot ametlikust ettevalmistuspaketist jagatakse läbi vastavate riigiasutuste ja [spetsiaalsel koduleheküljel](#) internetis ning Hollandi välisesindustes.

Tšehhis on välismaalastele kohanemise toetamiseks loodud infopakett, mida on võimalik saada ka veel enne riiki sisenemist lähtekohariigis. 2012. aastal viidi pilootprojekti raames läbi ka kaks 8-tunnist lühikoolitust infopaketi *Welcome to the Czech Republic* baasil. Kohanemisprogramme siiski loodud ei ole. Tšehhi kohanemismeetmeid iseloomustab fokuseeritus kolmandate riikide kodanikele, mis on põhjustatud EL vahendite kasutamisest tegevuste rahastamisel.

Kokkuvõtvalt võib väita, et nendes riikides, kus on loodud kohanemisprogrammid, on need avatud kõigile välismaalastele, kuid osades riikides on teatud gruppidel välismaalastel (töötud uussisserändajad, pagulased, peredega taasühinejad) kohanemisprogrammides osalemine kohustuslik.

Kohanemisprogramme pakkuvatel Soomes ja Taanil on korraldatud ka tasuta keeleõpe välismaalastele, kes programmis osalevad. Soomes on nõue kohanemisprogrammis osaleval välismaalasel saavutada B1 keeletase 3 aastaga. Sama nõue on ka Hollandis, kuid riik tasuta keeleõpet ei paku. Hollandis on teatud grupil välismaalastel – pererändega tulijatel kolmandatest riikidest – kohustus omandada A1 tase juba enne riiki saabumist. Mõned kohalikud omavalitsused siiski pakuvad tasuta keeleõpet välismaalastele (nt. Amsterdam). Taanis on loodud 18 erinevat keeleoskuse taset ning erinevatele gruppidele on seatud erinevad eesmärgid sõltuvalt esialgsest keele- ja õpioskusest. Tšehhis keelekursuseid riik välismaalastele küll pakub, aga mitte sellises mahus võrreldes teiste uuringus käsitletud riikidega.

Kohanemisprogramme rahastatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse eelarvest (Soome ja Taani), kasutatakse ka EL vahendeid (Soome, Tšehhi) ning Hollandi näitel on kohustus ka välismaalasel kursuste eest tasuda.

Teenused sihtgruppidele

- *Kas ja milliseid sihtgrupipõhiseid kohanemis- või tugiteenuseid pakutakse näiteks välisüliõpilastele (magistrandid ja doktorandid), teadlastele, loomeinimestele ja tippspetsialistidele ning nende perekondadele?*

Soomes on loodud välismaalaste nõustamiskeskused. ALPO-programmi raames rajati 30 esialgset nõustamist pakkuvat piirkondlikku tugikeskust Soome erinevates piirkondades. Keskustes pakutakse tuge kõikidele sisserändajatele ja neid värbavatele ettevõtetele, mitte üksnes kõrgelt kvalifitseeritud sisserändajatele. Nõustamis- ja infopunktides saab abi erinevates kohanemisega seotud küsimustes (kolimine, maksud, kultuurielu, ühiskonnakorraldus), aga ka infot ja abi soome keele õppimise võimaluste osas, sealhulgas ka e-keskkonnas (nt [kotisuomessa.fi](#)). Samuti on eraldi loodud mitmeid keeleõppealaseid e-teenuseid, näiteks soome keele õppevõimaluste otsingumootor [finnishcourses.fi](#).

Soome välistalentide poliitika üks oluline strateegiline sihtrühm on välistudengid ja teadusarendustöötajad. Nii on 2009. aastal vastu võetud “Soome kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegiat” tulenevalt kolmandate riikide kodanikel võrdselt Soome ja EL kodanikega Soome kõrgkooli õppekohale sisse saades tasuta õppimise õigus (v.a. magistriõpe). Lisaks Soome ülikooli lõpetanud välistudengitele tuuakse riiklikes strateegiates välja kui olulist ressursi, kelle potentsiaaliga

peaks Soome tööturg arvestama.

Väärt idee!

***Projekt „Valoa“** ühendab 16 ülikooli, linna ja äriorganisatsiooni, et edendada Soome kõrgharidussüsteemis õppivate rahvusvahelise üliõpilaste tööhõivet Soome tööturul. Eesmärgiks on parandada infovahetust ja koostööd tööandjate ja ülikoolide vahel. Projekti koordineerib Helsingi Ülikool. Lisaks on projekti kaasatud Oulu, Lapimaa ja Tampere ülikoolid. Projekti raames on ülikoolide juurde palgatud töötajad, et a) abistada välistudengitel siseneda Soome tööturule läbi informatsiooni pakkumise, b) pakkuda selleks ettevalmistavaid koolitusi, c) nõustada keeleõppe, kultuuri, tööloa vormistamise ja lepingulistest küsimustes. Piirkondadesse värvatud rahvusvaheliste suhete koordinaatorite ülesanne on kujundada välja koostöösuhete akadeemilise ja ärimaailma vahel, levitada projekti käigus kujunenud parimaid praktikaid (sh isiklikult, messide ja muude ürituste kaudu). Projekti eesmärgiks on kokku koguda teadmine sellest, millised väljakutsed välisüliõpilasi peale Soome ülikooli lõpetamist ees ootavad ning koondada sellealane karjäärialase nõustamise informatsioon ühesse keskkonda.*

Taanis pööratakse üsna palju tähelepanu välisüliõpilaste riigis hoidmisele ja nende integreerimisele tööturule. Tööturu- ja värbamisagentuur on loonud välistööjõu teenindamisele suunatud teenuse- ja infokeskused *International Citizen Service* neljas suuremas regionaalkeskuses. Nendes keskustes on füüsiliselt kohal kõik olulisemad institutsioonid, kellega välismaalasel või teda värbaval Taani ettevõttele tuleb asjaajamise käigus kokku puutuda: keskused pakuvad kõiki teenuseid füüsiliselt ühes asukohas, st inimest ei suunata eri asutustesse dokumente vormistama, vaid kõik toimingud saab teha keskustes. Teenuse- ja infokeskused on hea näide sellest, kuidas uussisserändajale pakutakse tervikpaketti esmaseks kohanemiseks vajaminevatest teenustest (nn *one-stop-shop*). Koostöös Lõuna-Taani maakonnaga käivitati 2012. aastal Lõuna-Taani Ülikooli juures ESF poolt toetatud projekt *International Brainstormers*, mille eesmärgiks on stimuleerida välistudengite õpingutejärgset siirdumist Taani tööjõuturule. Ülikoolid pakuvad aktiivselt erinevate projektide raames kohanemise ja ühiskonda sulandumise toetust, nagu näiteks Aarhuses toimivad *International Centre* ning *International Community*. Taanis tegutseva 18 suurima ettevõtte (Maersk, Danske Bank, Carlsberg jt) eestvedamisel on alates 2010. aastast tegutsev *välitalentide koostöö-konsortium*, kes on koostöös Taani kaheksa suurema ülikooli ühishuve esindava organisatsiooniga *Universities Denmark* alustanud 2013. aastal tegevustega, tutvustamaks Taanis õppivatele välistudengitele võimalusi karjääri võimalusteks Taani tööjõuturul.

Hollandi suuremates piirkonnakeskustes on kohalike omavalitsuste ja ettevõtjate initsiatiivil ning riigiga koostöös (IND) avatud multifunktsionaalsed piirkondlikud teenusekeskused *Expatriate centres* (nn *one-stop-shop*), mis pakuvad esmaseks kohanemiseks vajalikke teenuseid. Nii ettevõtjatele kui välismaalastele pakutakse nõustamisteenust ja informatsiooni elamis- ja tööloa, tervisekindlustuse ja Hollandi kultuuri ning eluolu kohta. Hollandi sisserändateenistus (*Dutch Immigration and Naturalization Service*, IND) haldab infoportaali, kuhu on koondatud kogu vajalik informatsioon sisserändajale esmasteks elamisloa või viisaga seotud menetlusteks.

Tšehhis on (suuresti EL integratsioonifondi rahastusel) mitmekesiselt arenenud kodanikuühenduste võrgustikku ja tõstetud ühenduste suutlikkust välismaalaste kohanemist toetavate teenuste pakkumisel. Näiteks tegutsevad piirkondlikud integratsioonikeskused, mis pakuvad kohanemisteenusid ja nõustamist piirkondades kõikidele sisserännanutele. Välismaalastele teenuseid pakuvad kodanikuühendused on koondunud konsortsiumisse, mis ühtlasi tegeleb ka huvikaitsega.

- *Milliseid erinevaid lahendusi kasutatakse kohanemisprogrammide, tugiteenuste ja laiemalt avalike teenuste pakkumisel (infotehnoloogilised võimalused, tugiisikud) ja mis on erinevate lahenduste plussid ja miinused?*

Soome veebiportaal infopankki.fi (IFP) on olulisim tugipersonaliga ja 33 keeles loetav välismaalastele suunatud veebikeskkond Soomes. Tegemist on sisserändega seotud teabe- ja tugiteenusid koondava infoportaaliga. Kasutaja leiab IFP-st usaldusväärset ja omakeelset teavet Soome elama asumise, töötamise, õppimise, eluaseme, keelekursuste, tervishoiu, perekonna, probleemsete olukordade ja vaba aja veetmise kohta.

Singapuris on loodud *Contact Singapore* agentuuri poolt e-keskkond www.contactsingapore.sg, mis sisaldab kogu olulist teavet töö leidmise, elamislubade, kolimise ja elukorralduse kohta Singapuris. Tegemist on välismaalaste värbamise ja kohanemise toetamise kõige olulisema meetmega. E-keskkond ei toimi üksnes infokanalina, vaid ka töövahendusportaalina (*Contact Singapore Jobs Portal*), kus viiakse kokku tööandjad ja töövõtjad. *Contact Singapore* ei ole eraldi loonud nõustamise või infopunkte ega infotelefoni, kogu teenuste vahendus toimub e-keskkonna kaudu. Singapuris on võimalik osa tüüpi elamislubade taotlusi sisse anda ja menetlusprotsessi jälgida elektrooniliselt.

Taani Immigratsiooniameti ning Tööturu ja värbamisagentuuri poolt ühiselt hallatav portaal New in Denmark on esimene ühenduslüli (nn *digital doorway*) riiki saabuvale ja elama asuvale välismaalasele. Portaal on eelkõige mõeldud esmaste protseduuridega, nagu näiteks viisade või elamislubade taotlemisega seotud info jagamiseks ja elamislubade/viisade elektrooniliseks taotlemiseks. Lehel saab taotlusi esitada elektrooniliselt ning sisselogituna jooksvalt jälgida enda avalduse staatust. Portaal on nii inglise kui taani keeles. Välismaalase kohanemisega seotud põhjalikum informatsioon on koondatud Study in Denmark, Work in Denmark ja Life in Denmark veebilehtedele.

Lisaks, Taani ettevõtjatele on disainitud mugav ja kasutajasõbralik veebiplatvorm Talent Attraction Denmark ning selle alaosa *Talent Toolbox*, mis koondab endas 50 erinevat juhtumianalüüsi välistalentide värbamise ja tööle vormistamisega (vt pikemalt täispikast uuringuaruandest).

Institutsionaalne koostöö

- *Kuidas on kaasatud era ja kolmas sektor sisserändajatele mõeldud teenuste pakkumisse? Kuidas on rollid ja vastutus jaotunud erinevate sektorite vahel?*

Enamuse Euroopa riikide rände tugisüsteemidele on omane **avaliku sektori poolt juhitud mudel**. Selles mudelis on talentide meelitamisel ja kohanemisel juhtiv roll riigil, kuid initsiatiividele annab legitiimsuse erasektori tellimus. Erasektor ning välistalentide värbajad saavad selles mudelis kasutada värbamise ja kohanemise teenuseid, mis on riigi poolt kujundatud ja enamjaolt tasuta.

Soomes on rändepoliitika kujundamise ja haldamise eest vastutav Siseministeerium ning allasutus migratsiooniamet (MIGRI) on rändepoliitikat rakendavaks asutuseks. Tööhõive- ja Majandusministeeriumi (TMK) ülesandeks on seevastu tegeleda Soome lõimumispoliitikaga (enne 2012. aastat vastutas ka lõimumispoliitika eest siseministeerium). Lisaks lõimumispoliitika koordineerimisele haldab TMK ka 15 regionaalset keskust (nn ELY-keskust), mille üheks funktsiooniks on sisserändajate kohanemisega tegelemine, sh teenuste pakkumine tööhõive edendamiseks (nt abi ettevõtte alustamisel jmt). Soome süsteem põhineb avaliku sektori juhitud mudelil, kus talentide meelitamisel ja kohanemisel on juhtiv roll riigil. Samas on teatud tegevuste puhul, näiteks nõustamiskeskused, loodud ka võrgustikumudel, mida iseloomustab ühisplatvormi loomine teenuste kujundamiseks ja individuaalseks pakkumiseks. Võrgustikukoostöö Soomes on initsieeritud riigi või ülikoolide poolt, kuid kaasab ka era- ja mittetulundussektorit.

Singapuris vastutab välistalentide poliitika eest Tööjõu ministeerium (*Ministry of Manpower*), sealhulgas ka elamislubade väljastamise eest ning rakendusasutuseks on *Contact Singapore* nimeline agentuur. Välistalentide meelitamise ja kohanemise toetamise süsteem järgib tööjaotuse mudeli loogikat. Avalik sektor on näidanud üles liidrirolli eesmärgiga legitimeerida ning stimuleerida investeringuid välistalentidesse värbamise (soodsad elamislubade skeemid, maksusoodustused jne). Teisalt eeldab Singapuri mudel erasektori aktiivset ja paljudel juhtudel ka juhtrolli välistalentide värbamisel. Rollide jaotus on enam-vähem selgepiirilisel paigas.

Taani rändepoliitikat rakendab Taani immigratsiooniamet, kes allub justiitsministeeriumile. Kõrge kvalifikatsiooniga välismaalastega tegeleb tööhõiveministeerium ning vahetult selle haldusalas asuv Tööturu- ja värbamisagentuur. Agentuuri haldusalasse kuulub ka rahvusvaheline kodanike teenuste ja infokeskus (*International Citizen Service*). Taani süsteem on paljuski avaliku sektori juhitud ning mitmed teenused on tööandjatele erasektorist tasuta. Olulist rolli mängivad kohanemisteenuste pakkumisel kohalikud omavalitsused (kohanemisprogrammid, keeleõpe). Ettevõtlussektor tegutseb ka aktiivselt välistalentide värbamisel, kuid tihti on need tegevused riigi poolt pakutust eraldiseisvad (vt näidet Taani ettevõtlussektori võrgustamisest koostöö-konsortsiumi näitel eelpool).

Hollandis juhib teenusemudelit siseministeerium, kuid elluviimises osalevad veel justiitsministeerium, sotsiaal- ja tööhõiveministeerium, haridusministeerium ja majandusministeerium. Osapoolte ülesanne on muuhulgas ka koostöös anda hinnang ning langetada otsus eriskeemide kaudu punktisüsteemi alusel taotluse esitanud välistalentide sobivust. Sisserändepoliitikat rakendab siseministeeriumi haldusalas olev sisserändeteenistus IND. Oluline on märkida, et välistalentide värbamisel on võtme- rollis ettevõtted. Nad peavad ise olema aktiivsed talentide leidmisel, nendega lepingute sõlmimisel, tugiteenuste osutamisel ja dokumentide vormistamisel. Kohalikul tasandil toimivate välismaalaste infokeskuste puhul toimib Hollandis tõhus koostöö erinevate osapooltega – keskuste töösse ja toimimisse on kaasatud erasektori teenusepakkujad, välismaalaste tööandjad ning riik ja kohalik omavalitsus kui avalike teenuste pakkujad. Ka rahastamine on jagatud erinevate osapoolte vahel.

Tšehhis on riik olnud seni aktiivses rollis välismaalastele tugiteenuste arendamisel. Samas ei ole riik seda teinud ise, vaid läbi Euroopa Liidu integratsioonifondi rahastanud kodanikuühendusi ning kasvanud nende suutlikkust pakkuda kohanemise tugiteenuseid välismaalastele. Võrreldes teiste uuritud riikidega on Tšehhis erasektori roll olnud tagasihoidlik. Kuna tegemist on siiski riigiga, mis on oma talendipoliitika kujundamisel alles algusjärgus, on ka institutsionaalne koostöö vähene ning pakutavate teenuste hulk väike.

Ettepanekud

- *Millist tuge või võimekuse väljaarendamist vajaksid Eesti tööandjad, ülikoolid jt sidusrühmad uussisserändajate kohanemise toetamiseks?*
- *Milline võimalik roll on olemasolevatel koostöövõrgustikel (maakondlikud arenduskeskused, kodanikuühendused, ülikoolid, noortekeskused jne) sisserändajate kohanemist soodustavate tugivõrgustike loomiseks ning milline on nende suutlikkus selle rolli täitmiseks?*
- *Millistest komponentidest peaks Eestis migratsiooni tugisüsteem koosnema?*
- *Kuidas on võimalik erinevaid komponente kombineerida, et tagatud oleks Eestile kõige optimaalsem süsteem?*
- *Kuidas võiks olla Eestis organisatsiooniliselt üles ehitatud migratsiooni tugisüsteem, et tagada Eestile huvipakkuvate sihtrühmade (tippspetsialistid, teadlased, loomeinimesed, välisüliõpilased) kohanemise toetamine?*
- *Kuidas ja millised migratsiooni ja kohanemist toetavad teenused vajaksid Eestis arendamist, et tagada uuringu sihtrühma vajadustele vastavus ning milliseid uusi teenuseid oleks vaja välja arendada?*
- *Kuidas peaks olema korraldatud selliste teenuste rahastamine avaliku, era ja kolmanda sektori vahel?*
- *Milliseid tippspetsialistide ja välisüliõpilaste meelitamise praktikaid võiks Eesti teiste riikide näitel kasutusele võtta?*

Koostatud poliitikasoovitused põhinevad läbiviidud intervjuudest esitatud soovitusel ja ettepanekutel ning analüüsis esitatud peamistel järeldustel, teiste riikide headel praktikatel ning välismaalaste ja neid värbavate organisatsioonide esindajatega läbiviidud aruteluseminaril esitatud ettepanekutel. Ettepanekute formuleerimisel on arvestatud Eestisse sisserände mahtu ning on esitatud optimaalsemalt soodsaimad lahendused lähtuvalt kuluefektiivsusest.

Eestis toimib täna tööjaotuse mudel, kus värbajad vastutavad välismaalase värbamise ja vahetu kohanemise eest samal ajal kui riigi rolliks on värbamist toetava üldise tugistruktuuri loomine. Samas on just Eesti näitel ilmnunud selle mudeli nõrkused – teenuste pakkumine on killustunud, värbajad ja avalik sektor koostööd ei tee ning on palju teenuste dubleerimist, samuti on pea olematu kolmanda sektori roll. Olemasoleva olukorra kitsaskohtade lahendamiseks on vajalik senisest tihedam koostöö eri osapoolte vahel, mida saab luua **võrgustikumudelil baseeruva tugisüsteemiga**.

Kõrgelt kvalifitseeritud töötajate ning välistudengite sisseränne Eestisse on arvuliselt suhteliselt madal, tööandjad ja ülikoolid on suutelised enamuse kohanemisteenuseid ise pakkuma, huvi kaasa lüüa on ka ettevõtete katusorganisatsioonidel ning mõningane teadlikkus ja valmisolek ka kohalikel omavalitsustel. Sellest tulenevalt on Eestile optimaalselt soodsaim ja sobilikum lahendus võrgustikumudelil tugisüsteemi välja kujundamine. Võrgustikumudelil on välistalentidele suunatud tegevused paindlikult ühendatud nn. nelik-spiraali külge: ärisektori ja ettevõtjate teenused, akadeemilise sektori teenused, riigisektori (sh kohaliku omavalitsuse) ja kolmanda sektori teenused (sotsiaalsed ettevõtjad ja muud võimestatud organisatsioonid kolmandas sektoris). Mudel baseerub arusaamal, et talentidel on mitu nn 'sisseastumise ust' konkreetse riiki – akadeemiline sektor või ärisektor, pereliikmetel oma 'uks', ning seetõttu palju erinevaid individuaalseid vajadusi. Seetõttu ei ole olemas ühte lahendust, mis sobiks kõigile. Selle asemel, et luua lineaarne teenuste ahel, mille kõik talendid algusest läbi käivad, baseerub võrgustikumudel teenuste platvormil.

Joonis 1: Eesti kõrgelt kvalifitseeritud välismaalaste kohanemist toetava tugisüsteemi mudel

Võrgustikumudel baseerub teenusteplatvormil – kogumil, kuhu on koondatud eri osapoolte poolt pakutavad teenused välismaalastele.

Võrgustikumudeli jõustamiseks on vaja täita järgmised eeldused:

- Võrgustiku liikmed jagavad ühist visiooni ja strateegiat nii talentide Eestisse meelitamisel kui ka nende kohapeal hoidmisel. Siinkohal on oluline roll riigil, kellelt oodatakse süvalaiendatud talendipoliitika strateegia kujundamist koos vajadusanalüüsil põhinevate eesmärkidega. Eesti kontekstis on talendipoliitika kujundamisel juhtiv roll kanda Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumil.
- Saavutatud on mitmepoolne koostöökokkulepe teenusteplatvormi ja seda toetava võrgustiku loomiseks. Ootused võrgustikuliikmete osas on selgelt väljendatud ning infovahetuse viisides ja kohustuses on kokku lepitud.
- Suurendatud on täna Eestis veel vähem kaasatud partnerite - kohalike omavalitsuste ning ettevõtete katusorganisatsioonide - suutlikkust pakkuda teenuseid. Ettevõtete katusorganisatsioonid ja

kodanikuühendused kohalikul tasandil vajavad ka võimestamist eelkõige teenuste osutamiseks kas oma liikmetele või välismaalastele.

Võrgustiku rahastamine ei eelda suures mahus täiendavate ressursside sissetoomist, vaid põhineb juba olemasolevate teenuste koondamisel ühtsesse platvormi. Eestis on vajalik siiski mitmete teenuste kvaliteedi parandamine ning nende kättesaadavamaks muutmine, mis eeldab ka rahalist investeringut. Riiklikul tasandil loodud võrgustikku ja teenuste platvormi peavad toetama kohalikul linnade tasandil loodud võrgustikud.

Teenusteplatvormi loomiseks on Eestis vajalik välja arendada välistalentidele ja pereliikmetele vajalikud kohanemist soodustavad teenused. Lähtuval läbiviidud uuringust ja analüüsist tehakse teenuste väljaarendamise osas ettepanek keskenduda järgmistele teenustele:

- 1) Nii avalike teenuste kui ka spetsiifiliselt välismaalaste kohanemist soodustavate teenuste kohta info parema kättesaadavuse tagamiseks ning teenuste platvormi toimimiseks on vajalik luua **keskne infoportaal**, mis koondab kokku olulise informatsiooni kõikide sisserändajate jaoks. Veebileht peab olema kättesaadav soovitatavalt vähemalt kolmes keeles: eesti, inglise ja vene ning tihedalt seotud elamislubade taotlemise süsteemiga (PPA) ning e-teenustega näiteks *eesti.ee* keskkonnas.
- 2) Tähelepanu tuleb pöörata PPA veebilehel pakutava **elamislubasid puudutava informatsiooni parandamisele**. See tähendab nii informatsiooni struktureeritust, kasutajasõbralikkust kui ka inglise ja vene keeles kättesaadavust. Parandada tuleb ka ingliskeelset teenindust teenindussaalides ning inglise keeles selgitava informatsiooni pakkumist kirjalikus infovahetuses välismaalasega. PPA peab oma teenuste arendamisel pöörama senisest rohkem tähelepanu kliendikesksusele ning lähtuma kliendi vajadustest.
- 3) Võimalikult suur osa teenustest tuleks viia **elektroonilisteks online teenusteks**, s.t. võimaldada tuleks nii elamislubade taotluste esitamist kui ka menetluse jälgimist elektrooniliselt. Teenuste viimine *online* keskkonda võimaldab lahendada ka teisi kitsaskohti, näiteks ingliskeelse teeninduse vajalikkuse teeninduskeskustes. Elektrooniliste taotluste esitamiseviiside olemasolu puudutab ka saatkondades viisataotluste esitamist, taotluse esitamine elektrooniliselt teeb lihtsamaks olukorra, kus Eestisse tulla soovija ei pea teises riigis asuvat saatkonda külastama mitmel korral.
- 4) Kaaluda tuleks senisest **järjepidevama tööandjate teavitamise süsteemi loomist** elamislubade taotlemise protsessis toimunud muudatustest. Regulaarseks teavitamiseks on mitmeid meetodeid alates infokirjade loomisest kuni regulaarsete koolituste ja infopäevade korraldamiseni. Võrgustikumudeli toimimise üheks eelduseks on regulaarne infovahetus eri osapoolte vahel.
- 5) **Riiklikud ja kohaliku omavalitsuse teenused peavad olema võimalikult suures ulatuses kättesaadavad e-teenustena** ka välismaalastele, sh olema saadaval inglise ja vene keeles. Eelisjärjekorras tuleb tähelepanu pöörata teenustele, mis on välismaalastele hädavajalikud nagu elukoha registreerimine (ankeet peaks olema kättesaadav ka inglise ja vene keeles), maksude deklareerimine, lasteaiakoha registreerimine.
- 6) Eesti keele õppe korraldamisel välismaalastele peavad riik ja kohalikud omavalitsused võtma senisest suurema rolli. Kaaluda tuleks välismaalastele **üle Eesti tasuta eesti keele algtaseme õppe (A2 või B1) võimaldamist** eesmärgiga soodustada senisest rohkem eesti keele õppimist ning selle

tulemusena ka kasutamist inglise keele asemel. Algtasemel õppe kättesaadavus suurendab suure tõenäosusega ka huvi eesti keele õppimise vastu edasistel astmetel. Kättesaadavuse tagamisel on oluline õppevormide ja -meetodite mitmekesisus (kursused, vestlustoad, keepleklubid, paarisõpe, e-õpe, eestlasest õppesõber). Algtasemel laiaulatusliku keeleõppe korraldamisel on vaja teha tihedat koostööd tööandjate ja ülikoolidega informatsiooni levimiseks ning õppevormide ja -meetodite osas tagasiside saamiseks. Senisest rohkem tähelepanu tuleks pöörata e-õppe võimalustest teavitamisele (näiteks ühtse infoportaali kaudu) ning e-õppe vormide edasiarendamisele, mis muudab eesti keele õppe kättesaadavaks juba lähteriigis.

- 7) Välistudengitele ning välistöötajate abikaasade/elukaaslastele tuleb luua kohalikul tasandil **karjäärinõustamise teenus**, nt Soome ja Taani näitel. Teiste riikide näitel võivad karjäärinõustamise teenuseid pakkuda maakondlikud arenduskeskused, Töötukassa või ülikoolid. Samuti tuleb välismaalaste sotsiaalse võrgustiku arendamiseks mitme osapoole koostöös, sealhulgas kaasates ka MTÜ-sid käivitada projekte kohalikul tasandil.
- 8) **Kohalikul tasandil on vajalik tõhusate koostöövõrgustike väljaarendamine** koos ühise teenuseplatvormiga analoogselt riiklikule tasandile. Initsiatiivi võivad siinkohal üles näidata nii omavalitsused, ülikoolid kui ka ettevõtjad. Võrgustikku peavad kuuluma ettevõtjad ja nende esindusorganisatsioonid, ülikoolid ja kõrgharidust toetavad sihtasutused, omavalitsus ja avalike teenuseid pakuvad MTÜd, kodanikuorganisatsioonid, PPA piirkondlikud bürood, Töötukassa piirkondlikud bürood, maavalitsused ja maakondlikud arenduskeskused.
- 9) Suuremad kohalikud omavalitsused, eelkõige Tallinn ja Tartu, koostöös ettevõtjate, ettevõtjate katusorganisatsioonide ning ülikoolidega peavad **kaardistama reaalse arvulise vajaduse inglisekeelsete lasteaia- ja koolikohtade järgi**. Välismaalasi värbavate organisatsioonide esindajad nägid lasteaia- ja koolikohtade probleemi lahendamisel olulist rolli ka riigil. Võimalusel muuta avalike teenuste kohta info kättesaadavaks ka inglise keeles. Eelkõige puudutab see lasteaiakohtade kohta käivat infot aga ka perearstide nimekirjasid Terviseameti ja omavalitsuste kodulehekülgedel, kuhu saab lisada märked selle kohta, mis keeles arst patsiente vastu võtab.